

Рецензії

Наталя Маторіна

**«Корицеві крамниці» Леся Герасимчука –
цінний здобуток польсько-українського перекладацького
дискурсу в царині шульцознавства: рецензія на переклад збірки
«Sklepy sułtana» Бруно Шульца¹**

Порубіжжя культур, насамперед галицьколітературне – це особливий феноменальний синтез багатокультурного історично-художнього розмаїття, культурних традицій, творчого мислення, мистецької енергетики, мовних форм завдяки спільному місцю їх перетину, зіткнення, дотику, накладання, діалогу, взаємотяжіння, взаємодії чи взаємовпливу. Зокрема, яскравим представником саме галицького літературного пограниччя є постать одного з найцікавіших діячів культури Центрально-Східної Європи першої половини ХХ століття Бруно Шульца – єврея за походженням, польського письменника, який народився на українській Галичині – у місті Дрогобич, що на Львівщині.

2022 рік увійшов в історію світового шульцознавства як рік трьох ювілейних дат Бруно Шульца: 12 липня (1892) → 130-а річниця від дня народження Бруно Шульца, 15 січня (1922) → 100-річчя від початку літературної діяльності письменника, 19 листопада (1942) → 80-і роковини від дня трагічної загибелі.

Презентуємо неординарну ювілейну книжкову подію 2022 року: у харківському видавництві «Фоліо» побачив світ перший том двотомника – ще один український переклад збірки шульцівських оповідань «Цинамонові крамниці» під назвою «Корицеві крамниці» Леся Герасимчука (1944 – 2021) – українського літератора, письменника, поета, філолога, культуролога, журналіста; члена

© Маторіна Н., 2022

¹ Шульц Б. Корицеві крамниці / переклад з польської Леся Герасимчука. Харків: Фоліо, 2022. 189 с.: іл. (Зібрання творів).

Національної спілки письменників України. Книжкова новинка доречно з'явилася на книжкових полицях і відразу активно долучилася до українськомовного читацького дискурсу, про що свідчать зокрема й обсяги продажу книжки. Рецензована праця є свідченням про прагнення перекладача вшанувати пам'ять знаного митця в ювілейний рік, а також вагомим внеском у розвиток сучасної української культури.

Лесь Герасимчук долучився до потужного колективу фахівців – оригінальних мислителів із власним прочитанням Бруно Шульца, перекладачів шульцівських прозових творів з польської мови українською (перелік імен перекладачів є вражаючим – їх на сьогодні вже разом із Л. Герасимчуком 14), а саме: Б. Струмінський, М. Яковина, І. Гнатюк, С. Бреславська, Т. Возняк, А. Шкраб'юк, Ю. Андрухович, А. Павлишин, А. Бондар, В. Меньок, Т. Думан, Л. Скоп, О. Бунда. Відтепер новий український переклад шульцівської прози дає змогу українському читачеві пізнати єврейсько-польсько-німецько-галицько-українську шульцівську дійсність крізь призму світобачення Леся Герасимчука. Актуальність та значущість рецензованої книги перекладів визначає насамперед розширення науково-дослідницького поля в сучасному шульцознавстві, зокрема для порівняльних літературознавчих студій у царині шульцівського літературного, літературознавчого й перекладацького дискурсів. Цей новий переклад, на нашу думку, посприяє подальшому вирішенню дотепер дискусійної проблеми щодо визначення питання про роль особистості перекладача в художньому (літературному) перекладі.

Займатися професійним літературним (і науково-технічним) перекладом Лесь Герасимчук почав від 1960 р. і спеціалізувався на перекладах з англійської, української, польської, російської, а також інших європейських мов, зокрема зробив низку перекладів грецької Біблії. Переклад збірки оповідань Бруно Шульца «Корицеві крамниці», на жаль, став останньою працею фахівця: життя Леся Герасимчука обірвалося, і перекласти другий том творів Бруно Шульца письменник не встиг. За інформацією представників видавництва «Фоліо», другий том, вірогідно, під назвою «Санаторій під клепсидрою», перекладатиме досвідчений фахівець Микола Ярмолюк, багаторічний викладач болгарської та польської мов

катедри слов'янської філології Львівського університету імені Івана Франка.

Повну збірку шульцівських оповідань «Цинамонові крамниці» з польської мови на українську перекладено тричі: це переклади І. Гнатюка, А. Шкраб'юка і Ю. Андруховича. Вочевидь, у перекладах різних фахівців переважають спільні риси, але бачимо й відмінні риси: кожен перекладач відтворює шульцівський текст українською мовою індивідуально, з власним баченням інтерпретування тексту оригіналу, послуговуючись при цьому низкою перетворень і сукупністю різноманітних засобів для точної передачі польськомовного оригіналу. На нашу думку, Іван Гнатюк максимально зберіг форму і зміст шульцівського твору-оригіналу; переклад Юрія Андруховича – взірець гармонійного спілкування галицько-єврейсько-польської культури й польської мови з мовою й культурою українською; Лесь Герасимчук частіше не стільки знайомить читача з іншомовним оригіналом, скільки з власним суб'єктивним сприйняттям цього оригіналу.

Особливий перекладацький ідіолект Леся Герасимчука привертає увагу вже на рівні перекладу заголовка: уперше збірка й однойменне оповідання в українському перекладі відомі під назвою «Корицеві крамниці». Перекладач змінив назву збірки «Цинамонові крамниці», назву однойменного оповідання у збірці й назву місця, яке фігурує в наративі новели, на «Корицеві крамниці», імовірно, враховуючи той факт, що не кожному пересічному українцеві відомо значення застарілого іменника *цинамон* «коричне дерево, а також кора цього дерева коричневого кольору»; загальноживаним синонімом є саме іменник *кориця*, діалектним – *кірка*. Змінені звичні назви (ідеться про назви в яскравому перекладі Юрія Андруховича як першому повному й найдоступнішому українському читачеві перекладі творів Бруно Шульца – на сьогодні маємо вже 4 видання першодруку) і деяких інших шульцівських оповідань: «Мана» замість «Ошаління», «Буря» замість «Віхола» – в оригінальній шульцівській версії відповідно «Nawiedzenie» і «Wichura» тощо.

Як і в кожній творчій праці, у перекладі Леся Герасимчука можна помітити і плюси, і окремі мінуси (можливо, точніше, особливості ідіолекту перекладача):

– використання частіше розмовних чи застарілих слів і виразів з присмаком, так би мовити, колоритності, як-от:

оповідання «Німрод» («Nemrod»): *gózowy pyszczek* (укр. рожевий ротик) → рожеву пащу [← рот звіра, риби] (с. 88); ↔ пор.: у І. Гнатюка¹ – рожеву мордочку (с. 50); у Ю. Андруховича² – рожевий писочок (с. 53); *bokiem na ukos* (укр. боком по діагоналі) → хитався бокаса [← хитатися «рухатися, коливатись з боку на бік, вперед і назад або згори вниз» + бокаса = розмовний прислівник боком] (с. 88) ↔ пор.: у І. Гнатюка – якось боком, навкіс (с. 50); у Ю. Андруховича – боком і навкоси (с. 54);

оповідання «Пан Кароль» («Pan Karol»): ак *śpiący* (укр. сплячий) *pasażer* → як *оспалий* [← рідковживане – сонливий, сонний] пасажир (с. 103) ↔ пор.: у І. Гнатюка – як *сплячий* пасажир (с. 53); у Ю. Андруховича – мов *закунялий* пасажир (с. 63); *W pokoju panował odstały półmrok* (укр. сутінки, присмерки) *z osadem wielu dni samotności i ciszy* → У кімнаті панувала настояна *стума* [← застаріле, поетичне = *напівморок, напівтемрява*] з осадом багатьох днів самотності й тиші (с. 103) ↔ пор.: у І. Гнатюка – У кімнаті панував устояний *присмерк* з осадком багатьох днів самотності і тиші (с. 53); у Ю. Андруховича – У кімнаті панував застійний *півморок* з осадом незліченних днів самоти і тиші (с. 62);

оповідання «Вулиця Крокодилів» («Ulica krokodyli»): *konferowali* (пол. *konferować* – укр. *радитись*) *długo i zawile z panienkami o nadmiernym pigmentcie* → *станемо на мову* з панночками про надмірну пігментацію (с. 150) ↔ пор.: у І. Гнатюка – довго і плутано *говорити* з дівчатами про надмірний пігмент (с. 60–61); у Ю. Андруховича – довго і плутано *звертатимемося* до панянок з надмірним пігментом (с. 88); *Wędziemy się wikłali* (пол. *wikłać się* – укр. *плутатися*) *w nieporozumienia* → будемо *бабратися* [← перен. *повільно що-небудь робити; копатися*] з непорозуміннями (с. 150) ↔ пор.: у І. Гнатюка – Будемо *плутатися* у непорозуміннях (с. 61); у Ю. Андруховича – Будемо *блукати* в непорозуміннях (с. 89); *fotomontaż złożony z wycinaków* (укр. *вирізка*) *zleżałych, zeszłorocznych gazet* → фотомонтаж з *витинок* [← можливо, ідеться про *витинанку* від українського слова *витинати*, тобто *вирізувати, вивертати* – вид народного декоративного мистецтва, що включає сюжетні та

¹ Шульц Б. Цинамонові крамниці [повна збірка] / переклад з польської Іван Гнатюк. *Жовтень*. [Львів]. 1989. № 2 (532). С. 37–69.

² Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.

орнаментальні прикраси житла тощо] залежалих торішніх газет (с. 150) ↔ пор.: у І. Гнатюка – фотомонтаж, складений з *вирізок* із злежалих, минулорічних газет (с. 61); у Ю. Андруховича – фотомонтаж, зібраний із *вирізок* залежаних торішніх газет (с. 89);

оповідання «Буря» («Wichura»): Z nagła podreptała (пол. *podreptać* – укр. поплестися, зашкутьгати) → Відтак *почалапала* [← розмовне: повільно ступати, човгаючи ногами по землі] (с. 164) ↔ пор.: у І. Гнатюка – І враз *подріботіла* (с. 64); у Ю. Андруховича – Знагла вона *подріботіла* (с. 100);

оповідання «Ніч Великого Сезону» («Noc wielkiego sezonu»): spisując te nasze opowiadania (пол. *opowiadanie* – укр. оповідання) → Записуючи наші *оповідки* (с. 168) [← оповідка – розмовний іменник, у словниках з позначкою *рідковживане*, те саме, що оповідання] ↔ пор.: у І. Гнатюка – пишучи те *оповідання* (с. 65); у Ю. Андруховича – записуючи ці свої *оповіді* (с. 103) тощо;

– окремі перекладацькі «вільності», скорочення (певних місць зовсім немає в тексті перекладу) чи неточності порівняно з оригіналом, як-от:

оповідання «Корицеві крамниці» («Sklepy sypatopowe»): w dniu zwyczajne (= у звичайні дні (мн.)) → у *будень* (одн.); te prawdziwie szlachetne handle (= *це справді благородні торгівельні заклади*) w różną noc otwarte (= *відкриті до пізньої ночі*) → *ці справді шляхетні шопки, відкриті глупої ночі*; moich gorących marzeń (= *моїх гарячих мрій*) → *моїх гарячих марень* (с. 107); скорочення: wewnątrz pachniały głębokim zapachem farb, czary, tajemnica, handel laku, kadzidła, aromatem dalekich krajów i rzadkich materiałów (укр. = *приміщення пахли глибоким запахом фарб, чар, таємниць, торгівлею сургучем, ладаном, ароматом далеких країн і рідкісних матеріалів*) → *приміщення сильно пахли фарбами, лаком, пахощами невідомих країн і рідкісних матеріалів* (с. 115) тощо.

Вочевидь, що окреслені нами моменти частіше суттєво не впливають на відтворення змісту оригінальних шульцівських творів, але все ж таки у певний спосіб змінюють їх емоційні компоненти й не є бажаними й повністю виправданими.

Не можна не зауважити, що достатньо цікавим є художнє оформлення збірки: художник-оформлювач М. С. Мендор підібрав шульцівські ілюстрації до «Корицевих крамниць», що збагатило змістовно-естетичну насагу книги: портрети, повози, сцени

ідолопоклонства, євреї, сцени за столом тощо. Зрештою, саме рисунки значно доповнюють інформацію про Бруно Шульца щодо його образотворчого спрямування, що сприяє глибшому розумінню художніх прозових творів. Отже, прозовий текст рецензованої книги доповнюють 16 органічно залучених сторінок ілюстрацій: одні з них посідають відповідне місце у збірці («Дівчинка та засоромлений хлопець» → оповідання «Серпень», чи «На вулиці – дві жінки, перехожі із собакою, автопортрет» → «Вулиця Крокодилів», чи «розпорошені» по всій збірці шульцівські проекти суперобкладинок до польськомовного шульцівського першодруку «Цинамонових крамниць»); інші – довільні місця, що теж є цілком виправданим, тому що тематично такі малюнки належать до кількох груп, які не завжди можна чітко розмежувати. Незрозумілим залишається розміщення в «Корицевих крамницях» рисунка «Батько і Юзеф серед терористів» – ілюстрації до другого тому шульцівських оповідань, зокрема однойменної новели «Санаторій під клепсидрою» – і на суперобкладинці до книги, і на її титульному листі. Сприймаємо це як окреме порушення повної відповідності тексту та ілюстрації до нього. Також, для посилення ефекту запам'ятовування, можливо, доцільно було б супроводжувати ілюстрації підписаними уніфікованими підписами.

Технічно-гігієнічні характеристики видання, досконалість поліграфічного виконання, оформлення обкладинки й суперобкладинки, на якій, між іншим, уміщено стисло інформацію біографічного спрямування про Бруно Шульца й пунктирно анотацію змісту «Корицевих крамниць», які допомагають читачеві розібратися в деяких незрозумілих йому фактах, повністю спрямовані на забезпечення зручності читання тексту.

Вочевидь, що докладний, ретельний і скрупульозний фаховий аналіз українськомовних перекладів шульцівських оповідань Леся Герасимчука ще попереду, він потребує певного часу для читання й перечитування перекладів митця, порівняння з іншими перекладами тощо. Але вже зараз маємо підстави говорити, що завдяки оприлюдненню нових і нових перекладів творів Бруно Шульца і про Бруно Шульца українською мовою *бруношульцоманія* поширюється Україною: українськомовна шульціана поповнюється новими бестселерами, а шульцівська українська спільнота (і не лише) – новими пошанувальниками творчості митця світового рівня, що

загалом сприяє пришвидшенню повернення Бруно Шульца до українського культурно-мистецького сьогодення.

Отже, новий український переклад «Корицевих крамниць» Леся Герасимчука – самодостатній, можливо, подекуди неоднозначний, відбувся: цікава книжка, вдалий переклад, досконала (попри окремі зауваження рецензента) мова. Особливо в нагоді стане тим читачам, які мають змогу читати оригінал, але беруть до рук перекладацькі адаптації, здійснені різними фахівцями, шукаючи й знаходячи в різних перекладах не лише буквальні відповідності оригіналу, а й неповторний і, насамперед, тихий, «закадровий», голос перекладача.

Новий (варіативний) переклад Леся Герасимчука може стати в перспективі основою ґрунтовного наукового дослідження в межах шульцівського перекладацько-літературознавчого дискурсу.

Маторіна Наталія Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедра полоністики і перекладу факультету філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки, n.m.matorina@gmail.com